Kėli dėsniai vadovavimuisi

Pirmas dėsnis. Kaip bendrasis vaiko auklėjimas, taip ir tautinis auklėjimas arba lietuvybės "įžiebimas", turi prasidėti nuo vaiko gimimo dienos. Tai reiškia, kad nuo pat pradžios lietuviška atmosfera, kaip oras, turi gaubti kūdikį.

Pirmoji lietuviškos atmosferos sąlyga, kad tėvai tarp savęs kalbėtųsi lietuviškai, vengdami amerikoniško žargono ar kitokių kalbos svetimybių. Labai klysta tie, kurie mano, kad tai esą visai nesvarbu, nes, girdi, kūdikis vistiek dar nieko nesupranta. Esmė glūdi ne kalbos supratime, bet jautrinio laikotarpio kalbai veikime. Pats pirmasis ir stipriai besireiškiąs jautrumas vaiko plėtroje yra tampriai susijęs su šnekamąja kalba.

Normalus keturių mėnesių kūdikis jau pradeda kreipti dėmesį į kalbą. Jis jos mielai klausosi ir kartu įdėmiai seka kalbančiojo burną. Stebėdami kūdikį, aiškiai pamatysime, jog ir jo lūpytės nežymiai kruta, pamėgdžiodamos kalbantįjį. Tai nesąmoningi burnos raumenų virpesiai, kurie ima reikštis išgirdus žmogaus kalbos garsus. Todėl kūdikis dažnai tampa neramus, girdėdamas kalbant, bet nematydamas kalbančiųjų. Be abejo, čia ir prasideda motinos pareiga įsijungti į talką, padedant kūdikiui ne tik girdėti kalbą, bet ir matyti kalbantįjį nes kalbos įsisavinimo vyksme labai svarbų vaidmenį atlieka ne tik girdėjimo, bet ir regėjimo organai.

Antras dėsnis. Pirmaisiais gyvenimo metais vaikas nesąmoningai įsisavina, įsiurbia savin visą jį supančią aplinką. Visa tai turi labai stiprią įtaką į vėlesnį individo vystymąsi. Lygiai tas pats dėsnis galioja ir tautybės "įsižiebime". Todėl svarbu, kad aplinkoje pakankamai būtų lietuvybės elementų, kurie patirties keliu galėtų užsifiksuoti vaiko smegenyse.

Kūdikis, nors ir negalėdamas judėti, nėra pasyvus ir nepasitenkina vien tik maistu ir miegu: jis be paliovos, nesąmoningo proto pagalba, renka įspūdžius iš aplinkos. Tai žinodami, padėkime vaikui, praturtindami aplinką bent šiais svarbesniais letuviškais elementais: kalba, muzika, paveikslais, dainomis. Linkėčiau, kad kiekvienas kūdikėlis ar vaikutis būtų migdomas lietuviška daina.

Ta pačia proga norėčiau priminti, jog iš mūsų žodyno, būtinai reikėtų išmesti, stipriai prigijusius, žodžius: beibis, beibukas, beibelis ir pan. Vartokime lietuviškus, gražiai skambančius, žodžius: kūdikis, kūdikėlis, vaikutis ar kitokius sinonimus, kurių apsčiai turime. Patartina vengti ir televizijos, kad vaiko klausą, bent pradžioje, neklaidintų svetimos kalbos garsai. Tatai gali turėti ir neigiamos įtakos į kalbos padarų formavimąsi — vaikas gali žymiai vėliau tepradėti kalbėti. Neužmirškime, kad kalba yra svarbiausias veiksnys savarankėjimo vyksme. Sunku būti savarankiškam be kalbos, be galėjimo išsireikšti.

Trečias dėsnis. Vaikas, iš nesąmoningo stovio, per savo paties veiklumą, palaipsniui žengia į sąmoningą gyvenimą. Savimonė (aiškus savo esmės pajautimas), yra vėlesnis vaiko plėtros vyksmas. "Patirtis mums rodo", sako Jung, "jog pajautimas savojo AŠ — savimonė — išauga iš nesąmoningo gyvenimo. Mažas vaikas turi psichinį gyvenimą be akivaizdžios savimonės ir dėlto ankstyvieji metai beveik nepalieka jokių pėdsakų atmintyje". (The modern Man in Search of a Soul).

Vaiko sąmonėjimo vyksmas nepriklauso nuo tiesioginio tėvų veikimo, nuo tiesioginio mokymo. Tiesioginis veikimas vaiką mokant labiau kliudo nei padeda. Tačiau tėvai, ypač motina, gali daug padėti, sudarydami palankias sąmonėjimui sąlygas. Tai reiškia, kaip aną kartą minėjau, sumaniai padėdami vaikui savarankėti.

Tas pats dėsnis galioja lietuvybės įsisavinimo vyksme. Ne raides mokydami vaiką, žiebsime jame lietuvybės sąmonę, bet su meile ir pasišventimu padėdami jam kūrybiškai veikti ir savarankėti.

Kaip vaikas auga, vystosi ir bręsta per savaimingą veiklumą, lygiai taip pat jis pasisavina ir motinos kalbą, kuri tampa integraline jo asmenybės dalimi. Kalba padeda vaiku sąmonėti ir savarankėti.

Ketvirtas dėsnis. Nereikia vaiko mokyti kalbos, bet reikia kalbėti, ir daug kalbėti. Tik, deja, mūsų nelaimei, šis dėsnis vis mažiau ir mažiau yra paisomas. Mes, užuot natūraliai daug kalbėję, kartu veikdami ir žaisdami su vaiku, labiau esame linkę jį mokyti kalbos. Dalyvavimas vaiko veikloje, rodymas kaip kurį veiksmą atlikti ar įrankį naudoti, savaime reikalauja kalbos. Pvzd., padedant vaikui pačiam valgyti, (o ne jį valgydinant), kiek čia daug gyvos kalbos, būdingos mūsų kalbos dvasiai: "Paimk šaukštuką. Štai šitaip pakabink nedidelį kasnelį košytės. Įsidėk į burnytę. Nelaikyk burnytėj, pakramtyk ir nuryk. Paimk puoduką abiem rankytėm. Gerk mažais gurkšneliais. Štai lūpašluostė, nusišluostyk lūpytes. Žiūrėk, va, šitaip", ir tt., ir tt.

Kalbėkime, ir nepaliaukime, vaiką maudydami, padėdami jam rengtis, su juo žaisdami, eidami pasivaikščioti ir t. t. Tai pats natūraliausias ir sėkmingiausias būdas, per gyvą kalbą, "įžiebti" lietuvybės kibirkštį prabundančioje vaiko sąmonėje. Tačiau venkime mokymo! Priešmokyklinis vaikas organiškai negali priimti *jokio tiesioginio mokymo.* Tam, kas bandoma dirbtinai įbrukti, vaiko protas darosi neimlus, apatiškas, priešiškas, o kiekvienas mokomas dalykas nemielas, nejdomus ir net grasus, kurio jis (vaikas), tiesa, nesąmoningai, stengiasi išvengti. Savo neapdairiu elgesiu neužtrenkime savo vaikams durų į lietuvišką kultūrą — kalbos pasisavinimą.

Penktas dėsnis. Kiekviena nereikalinga pagalba, trukdo vaiko vystymąsi. Šitas dėsnis liečia ne tik vaiko valios, dėmesio, atminties bei jausmų lavėiimą, bet taip pat ir balbos mokymąsi ir jos pamilimą. Daug kalbiniu problemų vaikuose šiandien egzistuoja tik dėlto, kad jiems buvo sutrukdytas savaimingas veiklumas. Pvzd., visi žinome, kaip mažas vaikas veržiasi *pats* rengtis, praustis, valgyti, lipti laiptais ir t. t. Tačiau užuot leidę, kantriai pagelbėdami, vaikui, *pačiam* tuos veiksmus atlikti, mes visa tai, labai greit ir mikliai, padarome patys ir jaučiame gerą darbą atlikę: apsaugoję vaiką nuo varginančių pastangų.

Paviršutiniškai žvelgiant atrodo, jog viskas tvarkoj. Tačiau šių dienų vaiko psichologijos mokslas teigia, jog sustabdymas savaimingos vaiko veiklos, užkerta kelią į savarankėjimą, į tobulėjima, į galimai pilnesnį asmenybės subrendimą ir į normalų kalbos įsisavinimą reikiamu laiku. Tautiniu požiūriu, tai reiškia į lietuvėjimą.

Mūsų išeiviškose gyvenimo salygose itin svarbu vengti kliūčių, kurios galėtų trukdyti ar pristabdyti normalią lietuvių kalbos įsisavinimo eigą. Tinkamai vadovaujant 2 m. ir 3 mėn. amžiaus vaikas pradeda kalbėti, o būdamas 4½ m. amž. laisvai vartoja gimtąją kalbą, jeigu ji, dėl tėvų apsileidimo, nėra virtusi anglų kalba. Budėkime!

Kelios baigiamosios pastabos

Tautiškumas, dvasine prasme, nėra įgimtas. Jis nepriklauso prie įgimtųjų ar natūraliųjų žmogaus polinkių (tendencijų), k. a.: noras tyrinėti, orientacija, tvarka, kalba, meilė aplinkai, veiklumas ir kt. Fizine prasme, kraujas nėra pakankamai efektyvi tautiškumo žymė, nors pagal jį ir orientuojamasi atžymint tautybę. Tiesa, pagal kraują tautybė yra paveldima, bet dvasine prasme tautiškumas turi būti įžiebiamas, palaikomas ir ugdomas, nes kitaip jis išblėsta ir žūna laiko tekmėje.

Amžių bėgyje daug buvo gimusių iš lietuvių tėvų, atseit, paveldėjusių lietuvišką kraują, bet, deja, kažkur dingusių be ženklo. Visi neišmirė, nepalikdami palikuonių, bet prarasdami dvasinį ryšį — kalbą, įsijungė į kitas tautines grupes ar pilkąsias žmonių mases, kurioms nesvarbu buvo kraujo rūšis.

Biologiškai visų žmonių kraujas turi tas pačias savybes, nežiūrint kokios tautybės žmoguje jis tekėtų. Todėl tautybė, savo gilia prasme, yra labiau sietina su savita žmonių grupės kultūra: kalba, papročiais, tautiniais simboliais. Įaugimas į kitos tautos kultūrą, paprastai, vyksta per pasisavinimą kalbos. Tai pirmasis žingsnis, vedąs į nutautimą.

Gyvenat svetimuose kraštuose lietuvybės išlaikymas ir jos tęstinumas nėra taip paprastas ir lengvai sprendžiamas klausimas, kaip dažnai mums atrodo. Klystama, kai manoma ir tikima, jog lietuvybė vėlesniame amžiuje gali būti įskiepijama prievarta, arba įvairiais vaiko papirkinėjimais, arba gražiais šūkiais: "lietuviu būti yra garbinga", "gera svetimomis kalbomis kalbėti, bet gėda savosios nemokėti" ir pan. Netvirtinu, kad tomis priemonėmis visai nieko nelaimima, tik abejoju ar tas laimėjimas gali būti pakankamai veiksmingas, kad juo galėtume pasikliauti ilgesnio laiko tekmėje?

Neįugdysime lietuvį vaiką į lietuvybę, jeigu nepaisysime bendrųjų žmogaus plėtros dėsnių. Prasilenkdami su vaiko — protinio ir dvasinio — vystymosi dėsniais, taip pat labai lengvai prasilenkiame ir su lietuvybės skiepijimo dėsniu vaikuose. Pvzd., kurie mano, kad vaiko auklėjimas teturi prasidėti nuo mokyklinio amžiaus ir, kad tą pareigą mokykla atliks, tokie lygiai taip pat galvoja ir apie tautinį auklėjimą. Jie įsitikinę, kad šeštadieninė lituanistinė mokykla jų vaikui įkvėps lietuvybės dvasią ir, kad joje jis išmoks lietuviškai kalbėti. O kai svajonės neišsipildo — tai kalti mokytojai.

Be sąmoningos tėvų pagalbos vaikas negali tapti lietuviu, nors ir būtų gimęs iš lietuvių tėvų. Pirmoji lietuviu tapimo sąlyga yra ir pasiliks kalba, kuri, išeivijos gyvenimo sąlygose, tegali būti pasisavinama iš tėvų.

Tačiau, kad tėvai pajėgtų įlieti lietuvybę savo vaikams, jie patys privalo jos apsčiai turėti. Tai reiškia: a) kalbėti gryna, taisyklinga lietuvių kalba ir b) brangint ją kaip dvasinę vertybę, kurios dėka, ne tik palaikomas, bet ir ugdomas tautos charakteris. *"Ir nieku kitu tauta nepareikš savo širdies, sielos ir dvasios taip, kaip savo kalba"*, sako Vydūnas.

(Bus daugiau)

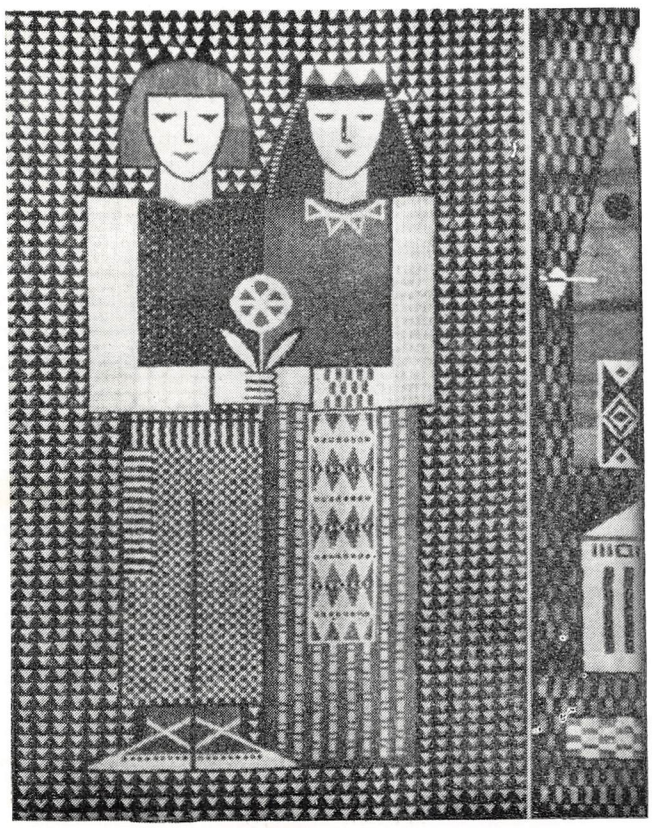

VEDYBOS IŠ KERŠTO

S. VILKAUJA

Račylų dėdė Petras buvo tikras apylinkių pasakininkas. Turbūt Zanavykijoje jį tikrai visi pažinojo. Jis mokėjo papasakoti daug pasakų, padavimų, nuotykių bei nutikimų, įpindamas dažnai juokų ir iš savo paties gyvenimo.

Kai tik atsirasdavo būrelis klausytojų, dėdė Petras prisikimšdavo pypkę, o tada, papsėdamas ir leisdamas dūmus, papasakodavo. Ir ko jis nepapasakodavo. Apie rusų karą su turkais, su japonais. O kai buvo Kaukaze, tai gražiausia Gruzijos kalnų mergaitė norėjo, kad jis pasiliktų ir ją vestų. Bet dėdė Petras nesutiko, nes Lietuvoje turėjo jau nusižiūrėjęs merginą ir